

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ В РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

© 2017 ЗАБАРНА Е. М., ЩЬОКІНА Є. Ю.

УДК 330.332

Забарна Е. М., Щьокіна Є. Ю.

Наукове обґрунтування та запровадження системи організаційно-управлінських інновацій в розвитку регіону

Метою статті є обґрунтування та інтеграція системи організаційно-управлінських інновацій в розвитку регіонів України з перспективами подальших досліджень цієї проблематики. Виявлено основні проблеми, що існують у сучасному управлінні регіонами, та визначено причини їх виникнення. Досліджено зміст економічних категорій «регіон», «система», «організаційно-управлінські інновації» та «система організаційно-управлінських інновацій». Виділено чотири сучасних напрямки розвитку теоретичних досліджень, до яких віднесено нові парадигми та концепції регіону, розміщення діяльності, просторову організацію економіки, міжрегіональні економічні взаємодії. Зазначено, що необхідність забезпечення розвитку регіонів зумовлена важливістю оптимізації просторових господарських характеристик країни відповідно до особливостей розміщення наявних і потенційних ресурсів, а також необхідністю задоволення загальних і специфічних потреб населення. Запропоновано формування системи організаційно-управлінських інновацій з урахуванням специфіки сфери їх реалізації та визначено заходи її запровадження, що дозволяє забезпечити системний процес якісних змін щодо розвитку територій і реального сектора економіки регіону.

Ключові слова: регіон, система організаційно-управлінських інновацій, соціально-економічний розвиток, системний підхід, науково-методичне забезпечення.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Забарна Елеонора Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічних систем та управління інноваційним розвитком, Одеський національний політехнічний університет (пр. Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: eleonoraz@ukr.net

Щьокіна Євгенія Юрїївна — здобувач, Одеський національний політехнічний університет (пр. Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: flowerevg@gmail.com

УДК 330.332

UDC 330.332

Забарная Э. Н., Щьокіна Е. Ю. Научное обоснование и внедрение системы организационно-управленческих инноваций в развитии региона

Целью статьи является обоснование и интеграция системы организационно-управленческих инноваций в развитии регионов Украины с перспективами дальнейших исследований этой проблематики. Выявлены основные проблемы, существующие в современном управлении регионами, и показаны причины их возникновения. Исследовано содержание экономических категорий «система», «регион», «организационно-управленческие инновации» и «система организационно-управленческих инноваций». Выделены четыре современных направления развития теоретических исследований, к которым отнесены новые парадигмы и концепции региона, размещение деятельности, пространственная организация экономики, межрегиональные экономические взаимодействия. Отмечено, что необходимость обеспечения развития регионов обусловлена важностью оптимизации пространственных хозяйственных характеристик страны в соответствии с особенностями размещения имеющихся и потенциальных ресурсов, а также необходимостью удовлетворения общих и специфических потребностей населения. Предложено формирование системы организационно-управленческих инноваций с учетом специфики сферы их реализации, и определены мероприятия ее применения, что позволяет обеспечить системный процесс качественных изменений по развитию территорий и реального сектора экономики региона.

Ключевые слова: регион, система организационно-управленческих инноваций, социально-экономическое развитие, системный подход, научно-методическое обеспечение.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Забарная Элеонора Николаевна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономических систем и управления

Zabarna E. M., Shchokina E. U. Scientific Substantiation and Application of the System of Organizational and Managerial Innovations in Regional Development

The aim of the article is substantiation and integration of the system of organizational and managerial innovations in the development of regions of Ukraine with prospects for further research on this topic. The main problems existing in modern management of the regions are revealed and the reasons of their occurrence are shown. The content of the economic categories of «system», «region», «organizational and managerial innovations» and «system of organizational and managerial innovations» is studied. There identified four modern trends in the development of the theoretical research, which include new paradigms and concepts of a region, location of its activities, spatial organization of the economy, interregional economic interactions. It is noted that the need to ensure the development of the regions is due to the importance of optimizing the spatial economic characteristics of the country in accordance with the features of allocation of its available and potential resources as well as the need to meet the general and specific needs of the population. The formation of a system of organizational and managerial innovations, with consideration for the specifics of the sphere of their implementation is proposed, and measures on its application are determined, which allows providing a system process of qualitative changes in the development of territories and the real sector of the economy of a region.

Keywords: region, system of organizational and managerial innovations, social and economic development, system approach, scientific and methodological support.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Zabarna Eleonora M. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Systems and Management of Innovation Development, Odesa National Polytechnic University (1 Shevchenko Ave., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: eleonoraz@ukr.net

инновационным развитием, Одесский национальный политехнический университет (пр. Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина)

E-mail: eleonoraz@ukr.net

Щекина Евгения Юрьевна – соискатель, Одесский национальный политехнический университет (пр. Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина)

E-mail: flowerevg@gmail.com

Shchokina Evgeniia U. – Applicant, Odesa National Polytechnic University (1 Shevchenko Ave., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: flowerevg@gmail.com

Вступ. Проблематика соціально-економічного розвитку регіонів і формування науково обґрунтованих сучасних методів управління цим процесом в Україні набуває особливого значення. Практика здійснення реформи та сучасні реалії свідчать, що наявна система регіонального управління не відповідає вимогам сьогодення і потребує структурної та змістовної перебудови [1].

Пошук інноваційного шляху управління розвитком території призводить до необхідності організації економічного простору на рівні регіонів таким чином, щоб забезпечити посилення рішень проблемних завдань регіональної економіки та прискорити зростання високотехнологічних галузей.

Важливим напрямом роботи в управлінні розвитком регіону є необхідність дослідження проблем управління суспільними процесами у контексті створення нової ефективної системи соціально-економічного розвитку регіону на основі активного залучення організаційно-управлінських інновацій. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває обґрунтування методологічних основ розробки системи організаційно-управлінських інновацій у розвитку регіону, що сприятиме системному процесу якісних змін у розвитку самих території та їх реального сектора.

Метою статті є наукове обґрунтування та формування системи організаційно-управлінських інновацій як необхідної складової соціально-економічного розвитку сучасного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні питання регіонального управління, забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів присвячені праці В. Гейця, Ю. Гончарова, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, Я. Жаліла, Н. Кухарської, Е. Лібанової, А. Мазура, Д. Стеценка, М. Чумаченка та ін.

Проблеми регіонального розвитку досліджували українські науковці – М. Долішній, В. Будкін, М. Гончаренко, В. Євдокименко, П. Беленський, В. Зінченко, М. Бутко, О. Жихор.

Теорія регіонального соціально-економічного розвитку як упорядкована система наукових ідей, концепцій, принципів, понять, положень і тверджень, як і інші економічні теорії, постійно удосконалюється. Поняття «регіон» – достатньо універсальне [2, с. 86]. Спочатку у фахових дослідженнях його розглядали як синонім поняття «район», маючи на увазі територію, яку виділено за сукупністю будь-яких складових, ознак або явищ [3]. Останнім часом під «регіонами» розуміють області України. Це пояснюється тим, що адміністративні одиниці є достатньо самостійними територіальними та соціально-економічними комплексами, вони включають систему місць та адміністративних районів, кожен із яких характеризується багатогалузевим господарством зі складною системою організації внутрішніх і міжрегіональних зв'язків. До того ж вони характеризуються єдністю державного керівництва [4, с. 79]. При тако-

му розумінні кожна область є нібито маленька мініатюрна модель усієї національної економіки.

Таким чином, під час дослідження проблем регіону з'являється можливість вивчення нових закономірностей, зв'язків і взаємозв'язків, які притаманні всій національній економіці. Конкретну, детальну картину стану національної економіки розкриває вивчення регіонально-галузевого аспекту на основі отриманої в процесі дослідження економічної та соціологічної інформації. Це, своєю чергою, дає можливість розробити необхідні методи та форми управління на рівні регіону, а після цього і на рівні національної економіки.

В цілому можна виділити чотири сучасних напрямки розвитку теоретичних досліджень.

1. **Нові парадигми та концепції регіону.** Вказаний напрямок передбачає вивчення регіону не лише як зосередження природних ресурсів і населення, виробництва та споживання товарів, сфери послуг (праці класиків регіональної економіки), але і як суб'єкта економічних відносин, носія особливих економічних інтересів. У сучасних теоріях регіон досліджується через призму багатофункціональної та багатоаспектної систем. Найбільшого розповсюдження отримали чотири парадигми регіону: регіон-квазідержава, регіон-квазікорпорація, регіон-ринок (ринковий ареал), регіон-соціум [5, с. 61–66].
2. **Розміщення діяльності.** Додатково до теорій розміщення сільськогосподарського та промислового виробництва та їх послідовників новими об'єктами такої теорії є розміщення інновацій, телекомунікаційних технологій і комп'ютерних систем, розвиток промислово-технологічних комплексів, що реструктурують і конвертують. У таких теоріях основна увага переміщується з традиційних факторів розміщення (транспортні, матеріальні, трудові витрати) спочатку на проблеми інфраструктурного забезпечення структурованого ринку праці, екологічні обмеження, а останні два десятиріччя на нематеріальні фактори розміщення: інтенсивність, різноманіття, якісний рівень культурної діяльності та рекреаційних послуг, творчий клімат, прив'язаність людей до своєї місцевості тощо.
3. **Просторова організація економіки.** Тут широкого розповсюдження в роботах різних учених отримала теорія полюсів зростання, відповідно до якої провідна роль належить просторовій організації економіки, провідним (лідуючим) галузям, конкретним територіям (населеним пунктам), які в економіці країни або регіону виконують функцію джерела інновацій та прогресу. У сучасній практиці просторового економічного розвитку ідеї по-

люсів зростання реалізуються у створенні вільних економічних зон, технополісів і технопарків.

4. *Міжрегіональні економічні взаємодії.* В останні роки в умовах формування ринкових відносин зростає значущість регіоналізації економіки. Практично будь-яка проблема, що виникає у процесі реформ, тісно пов'язана з взаємодією певних або інших регіональних факторів та умов.

Незважаючи на чисельність наукових праць, досліджень і публікацій у цьому напрямку, залишилися недостатньо висвітленими питання, пов'язані з особливостями формування системи розвитку регіону, що заснована на поєднанні теорії менеджменту та регіональної економіки на основі формування та впровадження системи організаційно-управлінських інновацій.

Виклад основного матеріалу. Для визначення основних передумов і напрямів розвитку регіону з'являється необхідність підсилення ролі інновацій як основоположного чинника у розвитку територій. Пошук ефективного регіонального розвитку передбачає необхідність формування та використання системи організаційно-управлінських інновацій в розвитку регіону, з чітким розподілом цілей, завдань, функцій та обов'язків щодо реалізації проекту за рахунок сукупності прийомів, операцій оволодіння певною галуззю знань, способу організації пізнання.

Необхідність забезпечення розвитку регіонів на інноваційній основі зумовлена важливістю оптимізації просторових господарських характеристик країни відповідно до особливостей розміщення наявних і потенційних ресурсів, а також необхідністю задоволення загальних і специфічних потреб населення [6]. У зв'язку з цим зазначимо, що умовами перспективного розвитку території є технічний і технологічний прогрес, соціально-економічний розвиток території, способи створення маркетингових механізмів господарювання, еволюція застосовуваних інструментів.

Інноваційний розвиток регіону – це сталий процес постійних змін економічного потенціалу регіону в напрямку покращення та оптимізації просторових господарських характеристик відповідно до наявності та розміщення ресурсної бази для забезпечення високого рівня життєдіяльності людини та збереження природного середовища [3].

Розглядаючи ідею концепції інноваційної компоненти як складової системи організаційно-управлінських інновацій у розвитку території, звернемо увагу на трактування категорії «система». Термін «система», на нашу думку, використовують у таких випадках, коли необхідно надати характеристику явищу (або процесу) з урахуванням усіх зв'язків, що існують, – зовнішніх і внутрішніх, а також врахувати зовнішній вплив на функціонування самої системи або співвідношення системи із зовнішнім (щодо неї) середовищем. Зв'язки між елементами системи є системоутворюючими та забезпечують її цілісність. Елементи системи підрозділяють на ядро системи й інші елементи. Всі елементи складаються в систему за упорядченими ознаками з урахуванням внутрішніх, прямих і зворотних зв'язків. В [5] наведено таке розуміння системи: «множина елементів, що є взаємопов'язаними один із одним і створюють певну цілісність, єдність». Система як сукупність взаємопов'язаних елементів, протистоїть середовищу, у взаємодії з яким виявляються її властивості. Системне

дослідження встановлює засоби виявлення й опису таких відносин і зв'язків, а також визначає системоутворюючі відношення, тобто зв'язки, які забезпечують цілісність системи. Системний підхід базується на дослідженні об'єктів системи й орієнтує таке дослідження на розкриття цілісності об'єкта, на виявлення різноманітних типів зв'язків в ньому і зведення їх до єдиної теоретичної картини. Сукупність вищеписаних складових утворює систему розвитку регіону, за допомогою якої зміни будуть проходити найбільш ефективним шляхом, із урахуванням чітко визначених, науково обґрунтованих пріоритетів.

Вважаємо, що одним із дієвих підходів до формування системи розвитку території, як свідчить закордонний досвід [7], є запровадження дієздатної системи організаційно-управлінських інновацій.

Організаційно-управлінські інновації – це нові методи та форми організації всіх видів діяльності та їх об'єднань: нові методи управління господарством, системи стратегічного планування, прогнозування, моделювання процесів розвитку території, нові організаційні структури. Організаційно-управлінські інновації є результатом трансформації ідей у сфері управління та організації господарювання, виді економічної діяльності, економіці в цілому в нове або вдосконалене економічне рішення, що затребуване на ринку, задовольняє наявні потреби суспільства або створює нові, а отже, приносить корисний ефект при впровадженні. Своєю чергою, під «системою організаційно-економічних інновацій в регіоні» ми розуміємо організаційне складне ціле, що складається з сукупності елементів і зв'язків, що характеризують взаємодію та вплив зовнішніх і внутрішніх чинників і їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону або сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють певну цілісність і враховують зовнішній і внутрішній вплив на розвиток регіону, у взаємодії з яким виявляються її властивості. Розглядаючи особливості системи організаційно-управлінських інновацій як основи розвитку територій та основного фактора розвитку економічної системи, слід зазначити спрямованість усіх інноваційних рішень на результат ефективного функціонування правильно побудованої системи організаційно-управлінських інновацій і, як наслідок, розвиток відповідних суб'єктів господарювання (рис. 1).

Сукупність цілей і варіантів щодо формування системи управління регіональним розвитком охоплює сфери реалізації організаційно-управлінських інновацій, кожний вид яких, своєю чергою, досить суттєво впливає на розвиток території та охоплює певні галузі змін в управлінні, що вимагає відповідних форм управління (табл. 1).

Основні проблеми, що існують у сучасному управлінні регіонами, викликані низкою причин, серед яких можна виділити: недосконале нормативно-правове забезпечення управління регіонами; відсутність системності та комплексності при розробці та реалізації державної регіональної політики в цілому та програм і стратегій регіонального розвитку зокрема; надмірна централізація питань управління регіональним розвитком, що призводить до недостатнього врахування інтересів і особливостей регіонів в управлінні ними; слабкість інститутів громадянського суспільства та низький рівень залученості територіальних громад до вирішення питань місцевого розвитку; недоліки у фінансово-

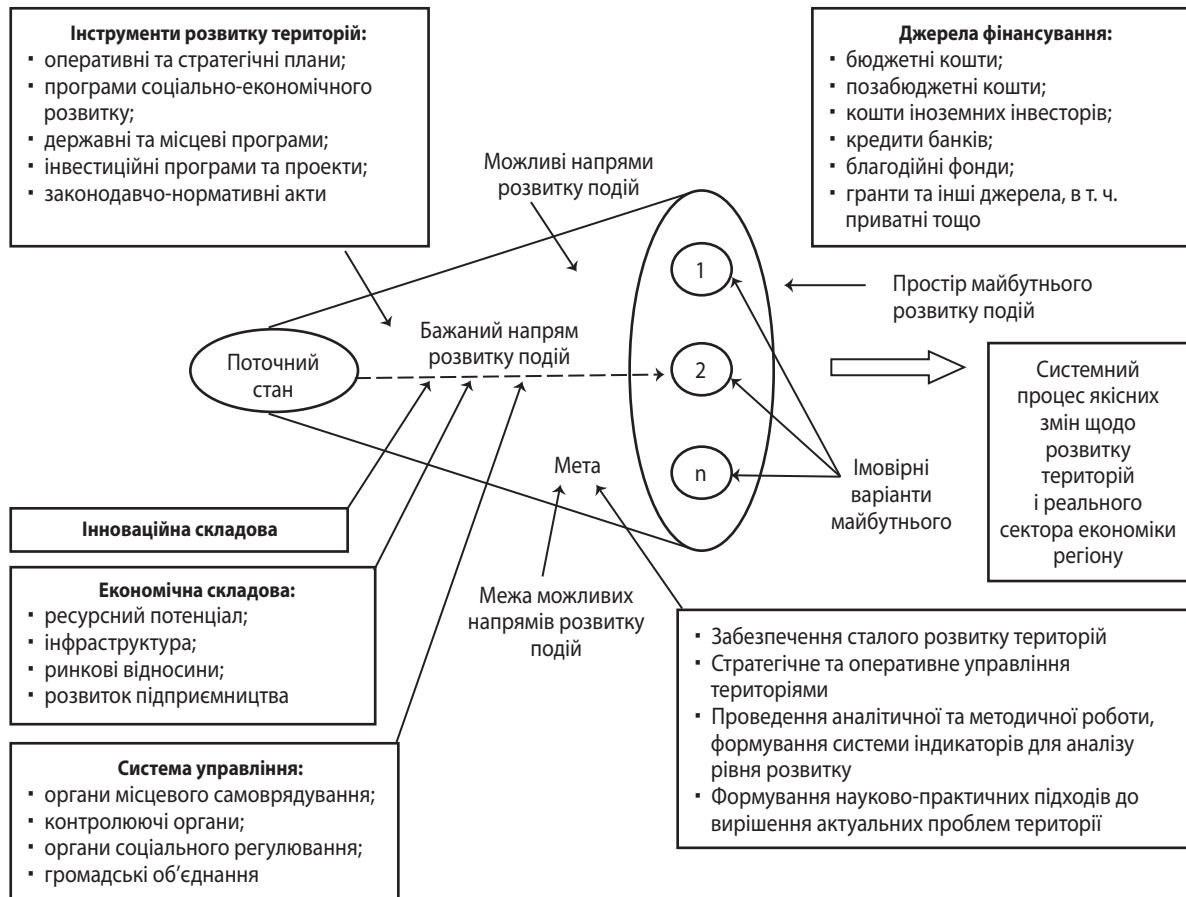

Рис. 1. Система організаційно-управлінських інновацій у регіоні

Таблиця 1

Сфери реалізації системи організаційно-управлінських інновацій у регіонах

Сфери реалізації системи організаційно-управлінських інновацій	Галузі змін
Організаційно-управлінська	Освоєння нових форм і методів управління організацією та регламентації виробництва і праці з урахуванням змін і співвідношення сфер впливу галузей у регіонах, соціальних груп, органів місцевого самоврядування; застосування сучасних систем контролю в управлінні, зміна організаційних процесів, організаційних структур, організація та вдосконалення маркетингової служби. Цілеспрямована зміна системи управління, функцій управління, організаційних структур, технологій і організації процесу управління, методів роботи апарату управління; освоєння і впровадження новітніх досягнень у галузевій структурі, методів організації та управління потенціалом (ресурсним, промисловим, інтелектуальним тощо)
Законодавча	Нові та змінені нормативно-правові документи, що регулюють усі види діяльності й адміністративно-територіальні реформи; норми соціальної поведінки, які вносять у суспільне життя стабільність і порядок. Основне призначення соціальних норм – регулювання відносин у суспільстві, впорядкування зв'язків між людьми
Соціальна	Реалізуються для активізації людського потенціалу шляхом вдосконалення ринку праці, розвитку системи професійної підготовки працівників і соціально-професійної адаптації, організаційна культура, умови безпеки в регіоні, організація дозвілля
Економічна	Характеризуються змінами у фінансовій, платіжній, бухгалтерській сферах діяльності, а також у сфері планування, ціноутворення, мотивації і оплати праці й оцінки результатів діяльності. Поліпшення взаємодії з акціонерами організації, корпоративні стандарти та регламенти
Техніко-технологічна	Нові технології виробництва старих чи нових продуктів, впровадження інформаційних систем, нових джерел енергії. Створення нових товарів, що споживаються у сфері виробництва (засоби виробництва) чи у сфері споживання (предмети споживання). Розробка та впровадження технологічно нових або вдосконалених виробничих методів, включаючи методи передачі продуктів

му забезпеченні питань регіонального управління (відсутність достатніх фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, залежність від державних субвенцій, невміння та неготовність представників органів управління регіонального та місцевого рівня до пошуку альтернативних джерел фінансування питань розвитку власних територій) [8].

Система організаційно-управлінських інновацій ставить перед собою завдання: поліпшити соціально-економічний стан регіонів, підвищити рівень і якість життя населення (за наявності дієвих заходів з боку держави щодо зупинення подальшого спаду та подолання його негативних наслідків). Це ставить у ряд першочергових пріоритетів необхідність пошуку, розробки та внесення обґрунтованих змін у систему регіонального управління з урахуванням основних проблем і недоладів, що були присутні в ній в попередні періоди, сучасного досвіду розвинених країн у цій сфері та пошуку нових дієвих підходів до управління регіональним розвитком.

Система організаційно-управлінських інновацій в розвитку регіону як сукупність компонентів, які у процесі взаємодії утворюють єдине ціле та взаємодія яких породжує нові якості, не притаманні її складовим, породжує зміни, які зумовлюють появу нових якостей та організаційних особливостей. Система організаційно-управлінських інновацій виступає як цілеспрямований та організуючий фактор із певними інструментами стимулювання, що є ключовими в розвитку території, діє в її інтересах і має на меті досягнення високих соціально-економічних показників. Організаційно-управлінські інновації здатні акцентувати увагу на виборі правильних засобів і методів організаційної поведінки на всіх рівнях системи господарювання та ставлять за мету, насамперед, активне вивчення навколишнього інноваційного простору, перетворення організаційної і управлінської галузевої структури з метою підвищення ефективності її функціонування та застосування механізму системи розвитку території.

Висновки. Таким чином, значну роль в успішній реалізації соціально-економічного розвитку регіонів відіграє система організаційно-управлінських інновацій, які повинні створювати умови інноваційної сприйнятливості та бути спрямованими на перспективу розвитку регіонів не лише сьогодні, а й у майбутньому. Ефективність функціонування системи організаційно-управлінських інновацій в контексті розвитку регіону залежить від обґрунтованих першочергових пріоритетів, а саме від необхідності пошуку, розробки та внесення змін у систему регіонального управління із урахуванням чітко визначених, науково обґрунтованих нових дієвих підходів до управління регіональним розвитком.

Перспективи подальших розвідок з цієї проблематики полягають у визначенні особливостей застосування окремих інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком з точки зору конкретних умов і забезпечення комплексного розвитку регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Забарна Е. М. Саморозвиток регіону на основі імплементації європейського досвіду в регіональну зовнішньоеко-

номічну політику України. *Економіка та суспільство: електрон. наук. фах. вид.* 2017. № 8. С. 415–421.

2. Коваленко М. А. Теорія і методологія управління розвитком регіонального господарського комплексу в контексті економіки знань: монографія. Херсон: ХНТУ, 2007. 312 с.

3. Забарна Е. М., Решетнік Н. Д. Потенціал інноваційного розвитку Одеського регіону та шляхи його мобілізації // Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових інтеграційних процесів: Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 9–10 жовт. 2007 р.). Дніпропетровськ, 2007. Т. 5. С. 77–79.

4. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку: підручник. Київ: Вища шк., 2002. 254 с.

5. Коваленко М. А., Нагорна І. І., Сіленко Б. В. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізми реалізації: монографія. Київ: Олді-плюс, 2006. 444 с.

6. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп./за ред. С. О. Білої. Київ: НІСД, 2011. 80 с.

7. Кухарская Н. А. Стратегические приоритеты трансформации экономики регионов Украины: тенденции, формы, механизмы: монография. Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2010. 519 с.

8. Чухно І. А. Інноваційні підходи в управлінні регіональним розвитком. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 1 (48). С. 1–6.

REFERENCES

Chukhno, I. A. «Innovatsiini pidkhody v upravlinnia rehionalnym rozvytkom» [Innovative approaches to regional development management]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 1 (48) (2015): 1–6.

Innovatsiini pidkhody do rehionalnoho rozvytku v Ukraini [Innovative Approaches to Regional Development in Ukraine]. Kyiv: NISD, 2011.

Kovalenko, M. A., Nahorna, I. I., and Silenko, B. V. *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu rehionu: sutnist ta mekhanizmy realizatsii* [Management of economic security of the region: the essence and mechanisms of realization]. Kyiv: Oldi-plus, 2006.

Kovalenko, M. A. *Teoriia i metodolohiia upravlinnia rozvytkom rehionalnoho hospodarskoho kompleksu v konteksti ekonomiky znan* [Theory and methodology of management of the development of a regional economic complex in the context of the knowledge economy]. Kherson: KhNTU, 2007.

Kukharskaya, N. A. *Strategicheskiye prioritety transformatsii ekonomiki regionov Ukrainy: tendentsii, formy, mekhanizmy* [Strategic priorities of economic transformation of the regions of Ukraine: trends, forms, mechanisms]. Odessa: IPREI NAN Ukraine, 2010.

Stechenko, D. M. *Innovatsiini formy rehionalnoho rozvytku* [Innovative forms of regional development]. Kyiv: Vyshcha shkola, 2002.

Zabarna, E. M., and Reshetnik, N. D. «Potentsial innovatsiinoho rozvytku Odeskoho rehionu ta shliakhy yoho mobilizatsii» [The potential of innovative development of the Odessa region and ways of its mobilization]. *Upravlinnia innovatsiinyim rozvytkom pidpriemstv Ukrainy v umovakh svitovykh intehratsiinykh protsesiv*, vol. 5. Dnipropetrovsk, 2007. 77–79.

Zabarna, E. M. «Samorozvytok rehionu na osnovi implemetsii yevropeiskoho dosvidu v rehionalnu zovnishnyoeconomichnu polityku Ukrainy» [Self-development of the region on the basis of implementation of European experience in the regional foreign economic policy of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 8 (2017): 415–421.